

rafında mukarnaslı birer niş mevcuttur. Bunların üzerinde iri madalyon halinde birer yazı yer almaktadır. Birer pencere ile harime, birer pencere ve kapı ile de tabhanelere bağlanan son cemaat yerinde her iki pencere arasında bir mihrap nişi bulunmaktadır.

Harim mekânında geçişleri mukarnaslarla sağlanmış kubbe on iki kenarlı bir kasağa oturmaktadır. Duvarlarda üç sıra halinde açılmış olan ikişer pencere ile aydınlanan yapının kuzeyinde kapının üzerine müezzin mahfeli yerleştirilmiş olup buraya iki yanda yer alan merdivenlerle ulaşmaktadır. Yarım daire şeklinde bir nişe sahip olan mukarnaslı yaşmaklı mihrabın köşeleri sütunçelerle yumuşatılmıştır. Ahşap minber ise yağlı boya ile boyanmış ve özelliğini kaybetmiştir.

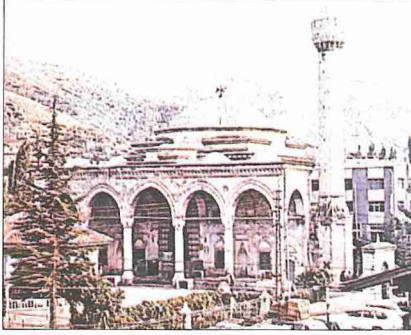
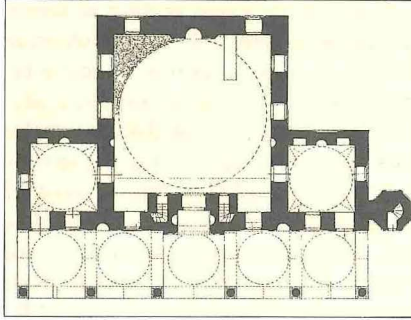
Harimin iki yanında yer alan tabhaneler birer kapı ile cami içine bağlanmaktadır. Her iki mekân da kare planlı ve üzerleri prizmatik üçgenlerle geçişi sağlanan kubbe ile örtülmüştür. Güney yönünde birer ocak ve ikişer dolap nişine sahip mekânlardan doğudakinin bir nişi ile ocağı sonradan kapatılmıştır. Doğu ve batı yönlerindeki mekânlar son cemaat yeri ve harimin dışında birer kapı ile ayrıca dışarıya açılmaktadır.

Kuzeybatıda yer alan minare sekizgen bir kaideye oturmakta olup çokgen gövdeli ve tek şerefelidir. Doğu yönünden yapıya bitişen kaidenin kuzey yönünde sivri kemerli kapı açıklığı yer alır. Diğer cepheler derin silmelerle çerçeveselmiştir. Petek kısmı baklavali olan minarenin gövdesi onaltıgendir. Mukarnaslı şerefede geometrik kompozisyonlu şebekeler vardır. Üstte yine çokgen devam eden petek yukarıda koni biçimli kurşun kaplı külahla sona ermektedir.

Mevcut olan şadırvan ahşaptan sekizgen planlı, sivri kemerli ve sekiz dilimli kiremit örtülü bir çatıya sahiptir. Mermer hazne yuvarlak olup ortasında bir fıskiye çanağı vardır. Hazne üzerinde mevcut kitâbeden şadırvanın Mehmed adlı bir kişi tarafından 1331 (1913) yılında yeniden yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Eski şadırvan hakkında ise bilgi yoktur.

1939 ve 1943 yıllarındaki depremlerde zarar gören cami 1953'te esaslı şekilde onarılmış olup biri mihrap ekseninde, ikisi yanda, biri de son cemaat yerinin doğu ucunda olmak üzere sonradan eklenen dört destek payandası bulunmaktadır.

Caminin doğusunda yer alan ve bugün kısmen harabesi mevcut olan imaretin

Tokat Meydan Camii ve planı

moloz taşla inşa edildiği, tonozlarının tuğladan örüldüğü anlaşılmaktadır. Yapının planını tam olarak tesbit etmek bugün için mümkün değildir. Vakfiyede adı geçen mutfak, kiler, ekmekhâne, mahzen, odunluk, ahır ve helâların da bu kısımda olduğu tahmin edilmektedir.

Medresenin vaktiyle caminin karşısında yer aldığı bilinmektedir. Vakfiyede on iki hücreli olduğu belirtilen yapıyı Gabriel kısmen tanıtmış ve planını da çizmiştir. Buna göre kitâbesiz yapının girişi karşısında üç yönden avluyu çevreleyen revaklarının bulunduğu, kapı eksenini üzerinde bir dersane mekânının yer aldığı, iki yanda altışardan on iki odanın mevcut olduğu anlaşılmaktadır (Yüksel, s. 388-389).

BİBLİYOGRAFYA :

VGMA, Vakfiye, nr. 740, sıra nr. 158 (Türkçe tercümesi için bk. nr. 1989); Halis Turgut Cinlioğlu, *Osmanlılar Zamanında Tokat*, Tokat 1941, s. 50; Ferit Acunsal, *Gerçeklerin Diliyle Tokat*, İstanbul 1947, s. 82; Cahid Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976, s. 134-135; Ahmed Işık Doğan, *Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları, Tekkeler, Zaviyeler ve Benzer Nitelikteki Fütüvvet Yapıları*, İstanbul 1977, s. 211; Yüksel, *Osmanlı Mi'mârisi V*, s. 380-389; Ersal Yavı, *Tokat*, İstanbul 1986, s. 73; A. Osman Uysal, "Tokat" taki Osmanlı Camileri", *Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Tokat Sempozyumu* (2-6 Temmuz 1986), Ankara 1987, s. 328-337.

AHMET VEFA ÇOBANOĞLU

MEYDÂNÎ, Abdülganî b. Tâlib

(عبد الغنى بن طالب الميداني)

Abdülganî b. Tâlib b. Hammâde
el-Meydânî el-Guneymî ed-Dimaşkı
(ö. 1298/1881)

Hanefî fakihi,
muhaddis ve mutasavvıf.

1222 (1807) yılında Dimaşk'ın Meydan semtinde doğdu. Temel eğitimini babasından aldı ve Kur'an'ı ezberledi. Seyyid Muhammed eş-Şürefâ Mektebi'ni bitirdikten sonra Ömer Efendi el-Müctehid'den Hanefî fikhî, ferâiz, hadis ve nahiv okudu. 1244-1252 (1828-1836) yılları arasında hizmetinde bulunduğu Hanefî âlimi Muhammed Emin İbn Âbidîn'den fikhî, usul, hadis ve Arapça dersleri aldı. Ayrıca yardımcılığını yaptığı Hasan b. İbrâhim el-Baytâr, Şeyhülislâm Bâcûrî, Abdurrahman b. Muhammed b. Abdurrahman el-Küzberî, Ebû Osman Saîd b. Hasan b. Ahmed el-Halebî, Abdülganî es-Sakatî, Hâmid el-Attâr, Abdullah el-Kürdî, Mekke Hanefî müftüsü Abdullah el-Mîrganî, Mısır ulemâsından Mustafa Mübellit, Yafa müftüsü Hasan b. Selîm b. Selâme ed-Decânî, Kudüs müftüsü Tâhir Efendi ile Ahmed Baybars'tan ve defalarca gittiği hac sırasında Hicaz ulemâsından faydalandı. Fûrû, usul ve münazara konularında saygın bir mevki elde etti. Tartışma meclislerinde kendini göstermeyi sevmez, ancak sorulara cevap vermekten kaçınmaz, ilmini gizlemezdi. Şairlik yönü de bulunan Meydânî'nin talebeleri arasında Tâhir el-Cezâirî, Saîd b. Abdullah eş-Şertûnî ve Bağdat nakibi Selman Efendi el-Kâdirî gibi şahsiyetler bulunmaktadır. 1860 yılında Dimaşk'ta müslümanlarla hristiyanlar arasında çıkan çatışmalar sırasında etkili vaazlarıyla halkı yatıştırarak binlerce kişinin hayatına mal edilecek gelişmelerin önüne geçti. Zühd ve takvâ sahibi bir âlim olan Meydânî camilerin imarı, fakirlerin gözetilmesi gibi hayır işleriyle uğraşırdı. 4 Rebîülevvel 1298 (4 Şubat 1881) tarihinde Dimaşk'ta vefat etti. Kabri şehrin doğu tarafındaki Bâbullah Kabristanı'ndadır.

Eserleri. 1. *Keşfü'l-iltibâs 'ammâ ev-redehü'l-İlmâmü'l-Buḥârî 'alâ ba'zî'n-nâs*. Buḥârî'nin *el-Câmi'u's-şâḥih*'inde Ebû Hanîfe'yi eleştirmek üzere "Kâle ba'zû'n-nâs" kalıbıyla aktardığı ictihadları savunmak için kaleme alınan eseri Abdül-fettâh Ebû Gudde neşretmiştir (Halep 1414/1993). 2. *Şerḥu'l-'Akide'ti't-Taḥâvîyye*. Muhammed Mutî' el-Hâfız ve Mu-

hammed Riyâd el-Mâlih tarafından yayımlanmıştır (Dimaşk 1390/1970, 1402/1982, 1995). 3. *el-Lübâb fî şerhi'l-Kitâb*. Kudûrî'nin *el-Muhtasar*'ının en yaygın şerhlerindendir. İlk müellifin hayatında olmak üzere (İstanbul 1274-1275) defalarca basılmıştır (I-II, İstanbul 1315, 1316, 1323; Kahire 1322 [Ebû Bekir el-Haddâd'ın *el-Cevheretü'n-neyyire*'sinin kenarında], Kahire 1330, 1331, 1346, 1354; I-III, Kahire 1374/1955; I-IV, Kahire 1383/1963; Beyrut 1980, 1413/1993; nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, I-IV, Kahire 1381/1961; Beyrut 1405/1985; nşr. Abdürrezzâk el-Mehdî, I-III, Beyrut 1415/1994; nşr. Abdülmeccid Tu'me el-Halebî, I-II, Beyrut 1418/1998). 4. *Risâle fî tavzîhi mes'ele min Kitâbi'l-Menâr fî mebhâşi'l-hâş* (yazma nüshası için bk. *Fihrisü'l-Hizâneti't-Teymûriyye*, IV, 163). 5. *İs'âfû'l-mürîdîn li-ikâmeti ferâ'izi'd-dîn*. Tasavvufa ilişkin bir eser olup müellifin oğlu İsmâil tarafından şerh edilmiştir (yazma nüshası için bk. *Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye*, nr. 4793, 6562, 8206; Gottschalk v.dğr., IV, 200).

Meydânî'nin diğer bazı eserleri de şunlardır: *Risâle fî şihhati vakfi'l-müşâc*, *Risâle fî meşeddi'l-müske*, *Fetvâ fî şürekâ' iktesemü'l-müşterek beynehum* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 7079), *el-Metâlibü'l-müsteşâbe fi'l-hayz ve'n-nifâs ve'l-istihâza* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 10512), *Tuhtetü'n-nüssâk fî fazlî's-sivâk* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 1487), *Sellü'l-huşâm 'alâ şâtimi dîni'l-İslâm*, *Şerh 'ale'l-Merâh*.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülganî b. Tâlib el-Meydânî, *Şerhu'l-'Akâdeti'l-Tahâviyye* (nşr. M. Mutî' el-Hâfız - M. Riyâd el-Mâlih), Dimaşk 1402/1982, neşredenlerin girişi, s. 19-24; a.mlf., *Keşfü'l-iltibâs 'ammâ evredehü'l-İlmâmü'l-Buhârî 'alâ ba'zî'n-nâs* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Halep 1414/1993, neşredenlerin girişi, s. 52-56; Ahmed b. Muhammed el-Hadrâvî, *Nûzhetü'l-fiker* (nşr. Muhammed el-Misrî), Dimaşk 1996, II, 173-176; Baytâr, *Hilyetü'l-beşer* (nşr. M. Behcet el-Baytâr), Beyrut 1413/1993, II, 867-872; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1288, 1420; *Fihrisü'l-Hizâneti't-Teymûriyye*, Kahire 1367-69/1948-50, II, 151, 228; IV, 83, 163; Sezgin, *GAS*, I, 455; Münecid, *Mu'cem*, III, 121; M. Edib Âlû Takıyyüddin el-Hisnî, *Müntehabâtü't-tevârîh li-Dimaşk*, Beyrut 1399/1979, II, 670; Âyide İbrâhim Nusayr, *el-Kütübü'l-'Arabiyyetü'lleti nüştret fi Mısr beyne 'amey 1926-1940*, Kahire 1980, s. 67; a.mlf., *el-Kütübü'l-'Arabiyyetü'lleti nüştret fi Mısr beyne 'amey 1900-1925*, Kahire 1983, s. 104; M. Kürd Ali, *el-Mu'âşırân*, Dimaşk 1401/1980, s. 229-230, 268; a.mlf., *Künûzü'l-ecdâd*, Dimaşk 1404/1984, s. 9; M. Mutî' el-Hâfız, *Fihrisü mah-tâtü Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye: el-Fikhü'l-Ha-*

nefi, Dimaşk 1401/1980-81, I, 50-52, 151-152; II, 64, 177-178; H. L. Gottschalk v.dğr., *Catalogue of the Mingana Collection of Manuscripts*, Zug 1985, IV, 200; M. Cemil eş-Şattî, *A'yânü Dimaşk*, Dimaşk 1414/1994, s. 177-178; *Mevsû'atü'tabakâti'l-fukahâ'* (nşr. Ca'fer es-Süb-hânî v.dğr.), Kum 1422, XIII, 350-351.

DAVUT YAYLALI

MEYDÂNÎ, Ahmed b. Muhammed (أحمد بن محمد الميداني)

Ebû'l-Fazl Ahmed
b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm
el-Meydânî en-Nisâbüri
(ö. 518/1124)

Arap dili ve edebiyatı âlimi.

Nişâbur'un Meydân-ı Ziyâd mahallesinde doğdu, bu sebeple Meydânî nisbeyle tanındı. Tahsilini Nişâbur'da yaptı. Vâhidî ve Ya'kûb b. Ahmed en-Nisâbüri gibi âlimlerden tefsir, hadis, fıkıh, lugat, nahiv dersleri aldı. Ayrıca 470 (1077) yılında Gazne'den Nişâbur'a gelen Ali b. Faddâl el-Mücâşî' den yararlandı (İbnü'l-Kiftî, I, 156). Tahsilini bitirdikten sonra öğretim hayatına başlayan Meydânî oğlu Ebû Sa'd Saîd'den başka Ebû Ca'fere el-Beyhaki, Abdülkerîm b. Muhammed es-Sem'ânî ve Ebû Ya'kûb Yûsuf b. Tâhir el-Hûyî gibi şahsiyetler yetiştirdi. Arap ata-

sözlerine dair kaleme aldığı *Mecma'u'l-emşâl*'i sebebiyle kendisini kıskananlardan birinin de Zemahşerî olduğu ve aralarında bazı olayların cereyan ettiği kaydedilir (Kemâleddin el-Enbârî, s. 390; Yâkût, V, 47; İbnü'l-Kiftî, I, 158-159). Aynı zamanda şair olan Meydânî, hayatının hemen tamamını geçirdiği Nişâbur'da 25 Ramazan 518 (5 Kasım 1124) tarihinde vefat etti ve doğduğu mahalledeki mezarlığa defnedildi.

Eserleri. 1. *Mecma'u'l-emşâl*. Arap atasözlerine dair en iyi ve en kapsamlı çalışma olup alfabetik sıralanan 6000'den fazla atasözünün ortaya çıkışı, kullanılışı ve bunların taşıdığı dile ilgili güçlüklerin giderilmesine dair doyurucu bilgiler içermektedir. Eserde eyyâmü'l-Arab, muhtelif hadisler, dört halife ve bazı önemli şahsiyetlerin vecizeleri iki bölüm halinde (29 ve 30. bablar) ele alınmaktadır. Atasözlerinin ortaya çıkışı incelenirken İslâm'dan önceki bazı olayların anlatılması esere aynı zamanda tarihî bir değer kazandırmıştır. Kitabı Yûsuf b. Tâhir el-Hûyî (*Ferâ'idü'l-harâ'id fi'l-emşâl ve'l-hikem*), Kâsım b. Muhammed Ali el-Bakraçî (*ed-Dürü'l-muntehab*) ve Akşemseddin ihtisar etmiştir. Ayrıca bir Osmanlı müellifi tarafından *Nazmü'l-emşâl* adıyla nazma çekilmiştir (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr.

Ahmed b. Muhammed el-Meydânî'nin *Mecma'u'l-emşâl* adlı eserinin ilk ve son sayfası (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 4247)

